1.3. Екологічне становище

Екологічна ситуація в громаді є результатом довготривалого промислового впливу та нових викликів, що виникли після 24.02.2022 року у зв'язку з активними бойовими діями. Екологічні проблеми Краматорська мають комбінований характер - поєднують старі системні загрози (викиди, знос мереж, малоефективне поводження з відходами) з наслідками збройної агресії (руйнування інфраструктури, бойове забруднення повітря і ґрунтів, руїни як джерело вторинного забруднення).

Атмосферне повітря. До повномасштабної збройної агресії головним джерелом забруднення були викиди промислових підприємств і автотранспорту. Після 24.02.2022 до цього додалося масове потрапляння в повітря продуктів згоряння боєприпасів, руйнування техніки, будівель і критичної інфраструктури. У 2024 році індекс забруднення атмосфери (ІЗА) сягнув 9,2 - високий рівень, із системним перевищенням допустимих концентрацій формальдегіду, фториду водню, діоксиду азоту та фенолу. Позитивні тенденції: відсутність екстремальних забруднень у 2024 році; зменшення загального обсягу викидів через часткову релокацію промисловості; проведення системного моніторингу обласним центром контролю МОЗ.

Стан водних ресурсів. Головними проблемами є забруднення поверхневих вод скидами промислових, аграрних та комунальних підприємств, руйнування фільтрувальної станції м. Краматорськ, застарілі мережі водопостачання. У 2024 році у 90% відібраних проб води з річок Біленька та Маячка виявлено перевищення за мікробіологічними та санітарно-хімічними показниками, зокрема за марганцем, барієм, стронцієм, літієм. Позитивні тенденції: вода не містить заборонених хлорорганічних пестицидів; ведеться системний моніторинг якості вод (Сіверсько-Донецьке БУВР); у планах громади – реконструкція фільтрувальної станції, водоканалізаційної інфраструктури.

Стан ґрунтів. Ґрунти Краматорської МТГ - переважно чорноземи, але через воєнні дії та залишки боєприпасів вони зазнають нових форм забруднення. Історичною проблемою є виснаження родючості, частково - через порушення зрошувальної інфраструктури (понад 60% площ не використовуються). У 2024 році перевищення за хімічними показниками не виявлено, проте у 3 з 12 досліджених проб зафіксовано мікробіологічні відхилення. Позитивні тенденції: висока природна родючість ґрунтів зберігається; реалізується підготовка до проєктів інвентаризації та землеустрою; високий потенціал для впровадження сталих агротехнологій.

Біорізноманіття та рекреаційні зони. Громада має високий природоохоронний потенціал: 7 заповідних об'єктів, загальною площею 2578,37 га, зокрема РЛП «Краматорський», частина території належить до Смарагдової мережі. На території громади зростають 28 видів рослин та мешкають 42 види тварин, занесених до Червоної книги України. Хоча ведення бойових дій створює нові екологічні загрози (шум, фрагментація середовищ), природоохоронна мережа громади зберігає цілісність. Позитивні тенденції: у 2024 році не зафіксовано втрат заповідних територій; РЛП «Краматорський» і заказники зберігають екосистемну стійкість.

Поводження з відходами. До 2022 року головною проблемою було накопичення промислових і побутових відходів, відсутність сортування, стихійні сміттєзвалища. З початком бойових дій додалась нова категорія - відходи від руйнувань. У 2025 році їх накопичено понад 5473,86 т, тоді як система утилізації залишилася слабкою. Утворено понад 39,5 тонн небезпечних відходів, з яких утилізовано лише 1,7 т. Позитивні тенденції: облік і тимчасове розміщення відходів відповідає державним вимогам; є проєкт рекультивації старого полігону ТПВ, що припинив роботу у 2019 році; комунальне підприємство КАТП-052810 забезпечує часткове вивезення відходів навіть в умовах воєнного стану.

Визначені заходи, що можуть бути реалізовані в межах програм відновлення та сталого розвитку **у короткостроковій перспективі**: модернізація теплогенеруючого обладнання та тепломереж; відновлення критичних об'єктів водної інфраструктури, зокрема: проведення аварійно-відновлювальних робіт на фільтрувальній станції, реконструкція водогонів та каналізаційних мереж; інвентаризація, ліквідація та запобігання утворенню стихійних сміттєзвалищ. Ключові **екологічні пріоритети** на етапі післявоєнного відновлення та **довгострокового розвитку громади:**

удосконалення системи міського транспорту з переходом на екологічно безпечні та маловуглецеві види транспорту (електротранспорт, велосипедна інфраструктура, пішохідні маршрути);

розширення мережі екологічного моніторингу, зокрема в районах з підвищеним транспортним навантаженням;

зменшення обсягів викидів за рахунок стимулювання впровадження екологічно доцільних рішень у промисловості та побуті;

підвищення рівня очищення стічних вод до нормативних показників;

реалізація заходів зі збереження водних екосистем та відновлення природного гідрологічного балансу;

реабілітація й модернізація меліоративних систем;

впровадження програми сталого землекористування з урахуванням екологічних та безпекових ризиків воєнного часу;

проведення системної паспортизації стану ґрунтів та запровадження біомоніторингу;

посилення охорони існуючих природоохоронних територій (ПЗФ);

розвиток екологічного туризму, природоорієнтованої рекреації та еколого-просвітницької діяльності;

інтеграція природоохоронних обмежень у просторове та містобудівне планування;

створення ефективної системи роздільного збирання та первинного сортування твердих побутових відходів на рівні громади;

завершення рекультивації полігону твердих побутових відходів у м. Краматорськ;

будівництво сучасного сортувального комплексу або кооперація з сусідніми громадами у сфері поводження з відходами.

Стратегічне резюме

Екологічна ситуація у Краматорській міській територіальній громаді характеризується складністю та багатошаровістю, оскільки поєднує традиційні проблеми промислово розвиненої території з новими викликами, спричиненими активними бойовими діями після 2022 року. До системних загроз належать викиди промислових підприємств, зношеність інженерних мереж та низький рівень управління відходами, тоді як триваюча збройна агресія додала масштабні руйнування, забруднення повітря й ґрунтів, а також накопичення відходів від зруйнованих будівель.

Атмосферне повітря громади перебуває під значним антропогенним і воєнним навантаженням. У 2024 році індекс забруднення атмосфери досяг позначки 9,2, що відповідає високому рівню забруднення. Основними проблемними речовинами залишаються формальдегід, діоксид азоту, фенол і фторид водню. Водночас відсутність екстремальних забруднень та зменшення загального обсягу викидів через часткову релокацію промисловості свідчать про певні позитивні зміни. Системний моніторинг якості повітря створює підґрунтя для подальшого контролю та реагування.

Водні ресурси громади зазнають значного тиску через скиди підприємств, руйнування інфраструктури та старіння мереж водопостачання. У більшості проб води з річок Біленька та Маячка у 2024 році зафіксовано перевищення за санітарно-хімічними показниками, зокрема щодо вмісту марганцю, барію та стронцію. Поряд із цим, відсутність хлорорганічних пестицидів та функціонування системи моніторингу є позитивними чинниками. Запланована реконструкція фільтрувальної станції та модернізація водних мереж має стати одним із ключових заходів поліпшення екологічної ситуації.

Ґрунти громади, представлені переважно чорноземами, залишаються цінним природним ресурсом із високим потенціалом для сільськогосподарського використання. Водночас воєнні дії призвели до нових форм забруднення, зокрема залишків боєприпасів, що створює додаткові ризики. Виснаження родючості ґрунтів пов'язане також із тривалою бездіяльністю зрошувальної інфраструктури, понад 60% якої не функціонує. Позитивним аспектом є збереження високої природної родючості та можливість впровадження сталих агротехнологій у післявоєнний період.

Біорізноманіття громади має стратегічне значення як для екологічної стабільності, так і для розвитку рекреаційного потенціалу. На її території розташовані сім об'єктів природно-заповідного фонду площею понад 2,5 тис. га, серед яких РЛП «Краматорський». Тут зростає 28 видів рослин і мешкають 42 види тварин, занесених до Червоної книги України. Незважаючи на воєнні ризики, природоохоронна мережа зберегла цілісність і екосистемну стійкість, що є важливою передумовою для розвитку екотуризму та просвітницьких програм.

Сфера поводження з відходами залишається однією з найбільш проблемних. Крім традиційних промислових і побутових відходів, громада зіткнулася з новою категорією – відходами руйнувань, обсяг яких у 2025 році перевищив 5473,86 т. Значна кількість небезпечних відходів не утилізується. Разом із тим, позитивним фактором є формування обліку відходів, проєкт рекультивації полігону ТПВ та забезпечення хоча б часткового їх вивезення комунальними підприємствами. Для покращення екологічної ситуації визначено комплекс першочергових заходів: модернізація тепломереж та теплогенеруючого обладнання, реконструкція водоочисних споруд, інвентаризація та ліквідація стихійних сміттєзвалищ.

У стратегічній перспективі екологічна політика Краматорської МТГ має бути спрямована на поєднання відновлення зруйнованої інфраструктури та формування нової моделі сталого розвитку. До ключових пріоритетів належать перехід на екологічний транспорт, удосконалення системи моніторингу довкілля, відновлення меліоративних систем, збереження водних екосистем і розширення природоохоронної мережі. Попри наявні труднощі, громада зберігає значний потенціал для екологічного відновлення, спираючись на природні ресурси, існуючі програми та підтримку населення.